ประวัติของสกุลแมคฟาร์แลนด์

ในสยาม

เรียบเรียงโดย

ยอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์เอก พระอาจวิทยาคม

(ยอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์)

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาศ

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. 2493

Ra
CRE
1950
669838

669838
ก
TULIB
3 1379 01493025 0
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ THAMMASAT UNIVERSITY
มอบให้โดย
สกุลชัย - ปานทิพ ราชพิตร
สำนักหอสมุด

คำนำ

ในโอกาสที่จะมีงานพระราชทานเพลิงศพพระอาจวิทยาคม (หมอยอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์) ในวันที่ 11 พฤษภาคม ศกนี้ แหม่มของคุณพระได้มาปรารภกับข้าพเจ้าว่า ใคร่จะพิมพ์หนังสือแจกในงานสักเรื่องหนึ่ง และได้เลือกเรื่อง "ที่ระฤกแห่งงานที่ได้กระทำให้แก่สยาม" ซึ่งคุณพระอาจวิทยาคมได้เคยเขียนไว้เป็นภาษาอังกฤษเมื่อยังมีชีวิตอยู่ โดยนำมาแปลและพิมพ์เป็นภาษาไทยขึ้นใหม่ กับมีข้อความต่อท้ายซึ่งแหม่มของคุณพระได้เขียนเพิ่มเข้าด้วย จึงขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำนำสำหรับหนังสือที่จะพิมพ์นี้ ในฐานะที่คุณพระอาจวิทยาคมเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้ารักและเคารพ ทั้งได้เคยติดต่อกันต่อมา ทั้งในทางราชการและส่วนตัวมาเป็นเวลานาน ตลอดจนแหม่มของคุณพระก็เป็นผู้ที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือมานาน ข้าพเจ้าจึงมีความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติที่มีโอกาสรับใช้งานอันเกี่ยวกับอาจารย์ที่เคารพของข้าพเจ้าครั้งนี้

หนังสือเรื่องนี้แม้คุณพระอาจวิทยาคมจะได้พิมพ์ขึ้นเป็นภาษาอังกฤษมาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อ พ.ศ. 2479 แต่ก็ยังไม่แพร่หลายเท่าใดนัก ในการพิมพ์ขึ้นใหม่โดยแปลเป็นภาษาไทย เพื่อแจกในงานศพของคุณพระเองคราวนี้ข้าพเจ้าเห็นเป็นการเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง และคิดว่าจะเป็นที่พอใจของคุณพระอาจวิทยาคมไปในตัวแล้ว ยังมีประโยชน์ในการให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์อยู่ไม่น้อย อาทิเช่นประวัติการตั้งโรงสวดที่บ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี การทำปทานุกรมภาษาอังกฤษ-ไทย การใช้เครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทย การตั้งโรงเรียนแพทย์ที่โรงพยาบาลศิริราช และอื่น ๆ

โดยเฉพาะเรื่องโรงเรียนแพทย์นั้น อาจกล่าวได้ว่า คุณพระอาจวิทยาคมเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการวางรากฐาน การศึกษาวิชาแพทย์แผนปัจจุบันในเมืองไทยมาแต่สมัยเริ่มตั้งโรงเรียนแพทย์โดยได้เป็นผู้ปกครองคนแรกของโรงเรียนราชแพทยาลัย นอกจากจะเป็นผู้ปกครองยังเป็นอาจารย์สอนนักเรียนแพทย์และเป็นนายแพทย์

With the Compliments
15 ต.ค. 2558

ใหญ่ของโรงพยาบาลศิริราชด้วย คุณพระอาจวิทยาคมได้ทำหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะเป็นเวลานานนับด้วยสิบ ๆ ปี นับว่าเป็นผู้หนึ่งที่ได้วางรากฐานและประคับประคองโรงเรียนแพทย์มาด้วยความเหนื่อยยาก แม้ในเวลาต่อมาเมื่อโรงเรียนแพทย์ได้รวมเข้าอยู่ในจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยแล้ว ก็ยังดำรง ตำแหน่ง อาจารย์ อยู่ต่อมาอีกหลายปี และเมื่อออกจากราชการแล้วก็ยังได้รับแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ของคณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ จึงอาจกล่าวได้ว่า คุณพระอาจวิทยาคมเป็นผู้ที่ได้ใช้ชีวิตส่วนมากของท่านทำประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยอันควรได้รับการบันทึกไว้

ขอส่วนกุศลอันเจ้าภาพได้บำเพ็ญครั้งนี้ จงเป็นผลสำเร็จแด่คุณพระอาจวิทยาคมตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ

บริรักษ์เวชชการ

Ra
CRE
1950
669838

04/02/2565

อำมาตย์เอก พระอาจวิทยาคม
(ยอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์)

ที่ระลึกแห่งงานที่ได้กระทำให้แก่สยาม

รวมเป็นเวลา 120 ปี

ค.ศ. 1860–1936

โดย

ยอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์

พออายุของข้าพเจ้าย่างเข้า 70 ปี ถือกันตามธรรมเนียมว่าเป็นอายุขัยสำหรับชาย ข้าพเจ้าเริ่มหวนนึกถึงเบื้องหลัง แต่ก็มิได้หยุดมองเบื้องหน้าเพราะยังมีงานที่หวังจะให้เสร็จสัมฤทธิ์ผลรออยู่ เผอิญวันนี้เหมาะที่ข้าพเจ้าจะรำลึงถึงชีวิตอันยืนยาวในอดีตอันมีค่าควรแก่การจดจำและบันทึกลงไว้

โลกนี้เต็มไปด้วยคนที่พึ่งตัวเอง–คนที่พ้นผ่า และข้ามพ้นอุปสรรคนานาชนิดด้วยตนเอง คนที่รู้สึกว่าสร้างตัวเองได้หรือประกอบกิจลุล่วงไปได้โดยไม่เป็นหนี้บุญคุณใคร ส่วนข้าพเจ้าไม่ใช่คนชนิดนั้น ข้าพเจ้าเป็นหนี้บุญคุณบิดามารดาของข้าพเจ้ามากมาย สกุลแมคฟาร์แลนด์เป็นที่รู้จักดีในสยามมากกว่า 76 ปี ข้าพเจ้าเป็นคนสุดท้ายของสกุลนี้ และในโอกาสนี้ข้าพเจ้าใคร่จะแจงเรื่องราวและการงานเพียงย่อ ๆ ที่ตระกูลแมคฟาร์แลนด์ได้กระทำให้แก่ประเทศสยามด้วยความเต็มใจและยินดี รวมกันมากกว่า 120 ปี ประเทศสยามเปรียบเหมือนบ้านเกิดเมืองมารดรเพราะเป็นที่เกิดของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าขอเริ่มเรื่องตั้งแต่ก่อนข้าพเจ้าเกิด เมื่อ ปี ค.ศ. 1860 เรือใบลำเล็ก ๆ ชื่อมอรี่ (Maury) ได้เดินทางจากนิวยอร์คมาสิงคโปร์ นำผู้โดยสารหนุ่มสาวมาด้วยสองคน คนทั้งสองได้เดินทางผ่านคาบสมุทรด้วยความกล้าหาญและเชื่อ

มั่นในอันที่จะอุทิศชีวิตของตนทำงานให้แก่สยาม การเดินทางครั้งนั้นแสนจะลำบากยากเข็ญ เพราะต้องอ้อมแหลมกู๊ดโฮบ และกินเวลาร้อยกว่าวันจะถึงสิงคโปร์ จากนั้นต้องลงเรือไฟไทยชื่อจรเข้ (Alligator) เข้ามากรุงเทพ ฯ เป็นเวลาอีกหกวัน ขณะอยู่ในเรือมอรสิ่มพายุได้พัดเอาเรือเดินออกนอกทาง ไกลลงไปทางใต้ ไปประสบความหนาวจัด เครื่องทำความอบอุ่นในเรือก็มีเพียงเตาหุงต้มอยู่เตาเดียว ด้วยเตานี้แหละที่คนโดยสารได้อาศัยพึ่งความอบอุ่น ปลดเปลื้องความหนาวสะท้านได้บ้าง ส่วนข้างหน้าโน้นก็ยังมีความลำบากยากยิ่งรออยู่อีก ซึ่งจะต้องอดทนต่อไป เขาแทบระงับความตื่นเต้นไว้มิได้ ขณะที่เรือไฟแล่นผ่านสันดอนเข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านพระเจดีย์กลางน้ำและไปทอดสมออยู่ที่ท่าเรือในกรุงเทพ ฯ

คณะเพรสไบตีเรียนเพิ่งจะขายที่ดินดอนที่อยู่ใต้วัดแจ้งไป และซื้อใหม่ที่สำเหร่ ซึ่งได้ใช้เป็นสำนักงานกลางของคณะนี้อยู่หลายสิบปี คณะมิชชันนารีในสมัยปี ค.ศ. 1860 มีเรีบเวอเรนด์ แซมมูแอลแมททูน ดี.ดี. และภรรยานายแพทย์แซมมูแอล เฮาส์ และภรรยา เรีบเวอเรนด์ เจ. วิลสัน ดี.ดี และภรรยา (ถึงแก่กรรมปีนั้น) เรีบเวอเรนด์ แดเนียล แมคกิลวารี ดี.ดี. และภรรยา เมื่อเรีบเวอเรนด์ เอส.จี แมคฟาร์แลนด์และภรรยามาถึง จำนวนก็เพิ่มขึ้นและมีอีกคู่หนึ่ง คือ เรีบเจอเรนด์ โนฮาแมคโดแนลด์และภรรยา

ในขณะนั้นคณะมิชชั่นแยกเป็นสองแห่ง พวกแบบติสแอสโซซิเอชั่นซื้อที่ดินข้างหลังสถานทูตโปตุเกตเป็นที่พำนัก มีนายและนางเจ.เอส แชนด์เลอร์เรีบเวอเรนด์ เอส.เจ.สมิธ และภรรยา เรีบเวอแรนด์และนายโรเบิร์ต เทล์ฟอร์ด เป็นเจ้าสำนักอยู่หมู่หนึ่ง อีกหมู่หนึ่ง คือคณะอเมริกันมิชชันนารี แอสโซซิเอชั่น มีนายแพทย์แดนแบิชบรดเลย์ และภรรยา สองคนอยู่กันที่คลองบางหลวง

พวกนั้นรู้สึกชอบภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบุรี และได้เดินทางไปดูกันหลายครั้งหลายหน เขารู้สึกยินดีปรีดามากและทวีความกระตือรือร้นยิ่งขึ้น ในเมื่อทราบข่าวว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ ทรงโปรดให้สร้างพระราชวังขึ้นบนเขาเพชรบุรีในปี ค.ศ. 1860 ทั้งทรงโปรดให้ขุดคลองต่อกับแม่น้ำ เพื่อย่น

เวลาการขนส่ง การเดินทางเข้าอีก เจ้าเมืองเพชรบุรีเป็นคนฉลาดเห็นการณ์ไกล อยากให้บุตรชายได้เรียนภาษาอังกฤษ และก็ไม่มีใครจะสั่งสอนได้เหมาะสมยิ่งไปกว่าพวกมิชชันนารีอเมริกัน พอได้รับอนุญาต เร็บเวอเรนด์ แดเนียล แมคกิลวารี กับภรรยาสาวซึ่งเป็นบุตรีหมอแดนบิชแบรดเลย์ พร้อมด้วยผู้มาถึงใหม่ เร็บเวอเรนด์ เอส.เจ. แมคฟาร์แลนด์ และภรรยาก็พากันออกเดินทางไปเผชิญภัย เรียกได้ว่าเป็นการเผชิญภัยจริง ๆ เพราะต้องไปด้วยเรือแจวกินเวลาถึง 3 วัน 2 คืน ที่อยู่ก็หาไม่ได้ สามีภรรยาสองคนที่มาด้วยก็เพิ่งอยู่ในเมืองไทยยังไม่ถึงปี เร็บเวอเรนด์ แมค-กิลวารี เองอยู่มาแล้ว 2 ปี แต่ทุกคนก็เผชิญกับงานยากด้วยกำลังใจอันมั่งคงและศรัทธาแรงกล้าในงานอันได้ประสบ ทั้งเหตุการณ์และผลอันพึงปรารถนาในเวลาต่อมา ภายหลังอีกหกปี เร็บเวอเรนด์ แมคกิลวารี กับภรรยาต้องจากไปอยู่เชียงใหม่ เพราะตั้งสถานมิสชั่นขึ้นใหม่ที่นั่น ส่วนครอบครัวแมคฟาร์แลนด์ก็ดำเนินงานที่เพชรบุรีต่อไปนานถึง 17 ปี โดยมีผู้ช่วย จนเป็นที่คุ้นเคยของคนทั่วไปในจังหวัดนั้น

งานชิ้นแรกที่บิดาของข้าพเจ้าลงมือกระทำ ก็คือ หนึ่ง สร้างโรงเรียนให้มีฐานะสมเป็นโรงเรียนจริง ๆ สอง ปลูกบ้านให้ครอบครัวอยู่ การปลูกบ้านสำหรับคนที่ไม่เคยเป็นช่างไม้มาเลย ไม่ใช่งานง่ายนัก ทั้งไม่ใคร่สำเร็จด้วย ยิ่งในกรณีนี้ยิ่งลำบากหนักขึ้นไปอีก เพราะพูดภาษากันไม่เข้าใจประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็คือไม้ที่จะใช้ปลูกบ้านนั้นต้องลำเลียงขนมาจากกรุงเทพฯ เป็นท่อนซุงผูกเป็นแพมาครั้นถึงปากน้ำเพชรจึงแก้แพออกบรรทุกเรือเล็ก ๆ ท้องแบนสำหรับน้ำตื้น นำไปเลื่อยเป็นแผ่นในเมือง บิดาข้าพเจ้าท่องเที่ยวไปมาระหว่างในเมืองกับปากน้ำเป็นเวลาหลายสิบวันหลายสิบคืน ด้วยความจำเป็นที่ต้องพักคอยอยู่ที่ตำบลบ้านแหลมนี้ จึงมีโอกาสสอนศาสนาแก่คนในตำบลนั้น การขนส่งจะยากลำบากเพียงไร ตึกน่าอยู่หลังหนึ่งก็ได้ปลูกขึ้น ทำเสียอย่างปราณีตมั่นคงแข็งแรง จนกระทั่งรอดอนด้วยความยากลำบากในเวลาห้าสิบปีต่อมา งานด้านการศึกษาดูเจริญรวดเร็วดีเกินคาด โรงเรียนหลังแรกเป็นอาคารเล็ก ๆ ตั้งอยู่ตรงด้านหน้าของบริเวณสถานที่ พื้นยกสูงพ้นดิน 3

ฟุต ผนังด้านหนึ่งเป็นอิฐ อีก 3 ด้านเป็นขัดแตะ หลังคามุงด้วยจากเรือนนี้ใช้เป็นทั้งโบสถ์และโรงเรียนมาหลายปี

เดือนเมษายน ค.ศ. 1866 มารดาข้าพเจ้าเริ่มตั้งโรงเรียนฝึกการฝีมือสำหรับสตรีและเด็กขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศสยาม มีผู้มาเรียนการเย็บผ้า แต่เขาเหล่านั้นคิดว่างานบ้านและงานท้องนามีค่าสำคัญกว่า จึงต้องถึงกับจ้างให้มาเรียนกันเสื้อแบบเรียบ ๆ ที่ท่านสอนให้เขาตัดเขาเย็บสำหรับใส่เองนั้น แพร่หลายเป็นแบบใช้กันทั่วไป แม้ในที่อื่น ๆ จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ก็ยังเคยได้เห็นคนแก่ ๆ ใช้อยู่ มารดาข้าพเจ้าเป็นผู้นำจักรเย็บผ้าไปใช้ในจังหวัดเพชรบุรีเป็นคนแรก

การงานทางจังหวัดเพชรบุรีก็เจริญขึ้นเรื่อย ๆ ไป บ้านเรือนก็ต้องการเพิ่มขึ้นอีก จึงคิดใคร่จะสร้างโบสถ์ไว้เป็นสถานนมัสการพระสักหลังหนึ่ง เมื่อสร้างบ้านเองเป็นผลสำเร็จได้ ก็จะพยายามก่อตึกสร้างโบสถ์ต่อไป ได้เผาอิฐเองตามวิธีของคนไทยสมัยนั้น ซุงก็นำมาจากกรุงเทพ ฯ เช่นเดิม บ้านแมคฟาร์แลนด์ชั้นล่างต้องกลายเป็นโรงงานเลื่อยไม้ แต่งไม้ และวางแผนผังอยู่นาน สร้างอยู่สิบปีตัวโบสถ์จึงสำเร็จ คณะมิชชันนารีในกรุงเทพ ฯ ได้พากันเดินทางไปจังหวัดเพชรบุรีเพื่อร่วมกันเปิดพิธีโบสถ์ในวันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1872 นายแพทย์แบรดเลย์เป็นผู้เทศน์ เร็บเวอเรนด์ โนฮา แมคโดแนล เป็นผู้กล่าวคำอธิษฐาน นายแก่นการโรงเป็นคนตีระฆัง พวกเราชาวคริสเตียนหน่วยน้อย ๆ ต่างพากันระลึกถึงพระคุณพระผู้เป็นเจ้าในสัมฤทธิ์ผลของงานนั้น และเกิดกำลังใจในอันที่จะก้าวต่อไป

ต้นปี ค.ศ. 1872 แฟรงค์วิลเซน ยูเนีย (Jr.) เดินทางเที่ยวรอบโลกมีกำหนด 3 ปี ได้มาถึงสยาม เขาต้องการผู้นำคนหนึ่งได้พาไปดูโบราณวัตถุ ณ นครวัดในเขมร นครวัดนี้ เฮนริ์มฮอต (Henri) Mouhot) ได้เคยไปดูเมื่อสิบปีก่อนแล้ว และแม้เขาจะมิใช่ผู้แรกพบ เขาก็เป็นคนแรกที่ประกาศให้โลกรู้เรื่องของนครนี้ บิดาของข้าพเจ้ากับพันเอก เอฟ. ดับบลิว พาตริดจ กงสุล อเมริกันได้รับเชิญให้ร่วมเดินทางไปกับนายวิลเซนด้วย ออกเดินทางกันด้วยเรือสามลำ เมื่อวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1872 แล้วไปเปลี่ยนเป็นขี่ม้าขี่เกวียนเทียมวัว ต่อไปก็เปลี่ยนเป็น

ใช้ช้าง 3 เชือก เมื่อบิดากลับมาท่านได้เขียนบรรยายการเดินทางไปนครวัดครั้งนี้อย่างละเอียดถี่ถ้วนยิ่งกว่าใคร ๆ เท่าที่ผ่านตาข้าพเจ้ามา

ปี ค.ศ. 1873 ทั้งบิดามารดาได้เดินทางไปเยี่ยมสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรก ในเวลา 13 ปี ขณะนั้นมีบุตรสี่คนแล้ว คือ วิลเลี่ยมเฮส์แซมมูแอล เอ็ดวินฮันเตอร์ ยอร์ชแบรดเลย์ และเมรีคอร์เวล ซึ่งเกิดในกรุงเทพ ฯ ทั้งนั้น เพราะเป็นแห่งเดียวที่มีการมารดาสงเคราะห์ ตามปกติยาประจำบ้านเราก็มีอยู่อย่างบริบูรณ์ แต่เพื่อความมั่นใจ อยู่ใกล้หมอแบรดเลย์ไว้ได้เป็นการดีที่สุด คราวหนึ่งมารดาข้าพเจ้าป่วยเป็นไข้ท้องร่วง บิดาได้พยายามอย่างสุดความสามารถ แต่อาการของท่านกลับทรุดลง ท่านเจ้าเมืองได้กรุณาให้เรือเร็วและฝีพายที่แข็งแรงพามารดาข้าพเจ้า ส่งกรุงเทพ ฯในเวลาอันรวดเร็วอย่างไม่เคยปรากฏมาแต่ก่อน มารดาข้าพเจ้ารอดตายไปได้ อีกหนหนึ่งขณะที่ครอบครัวเรากำลังอยู่ในกรุงเทพ ฯ บังเอิญมีไข้ทรพิษเกิดขึ้น แล้วก็ระบาดเข้าไปถึงเขตมิชชันนารี มารดาข้าพเจ้ารีบขอคำแนะนำและวิธีจะพึงปฏิบัติต่อบุตรจากหมอแบรดเลย์ ถ้าหากจะเป็นขึ้น แล้วก็พาลูกทั้งสี่คนลงเรือมาดหนีโรค ล่องไปเพชรบุรีทันที เคราะห์ดีไม่มีใครเป็นอะไร แต่ก็อาจหลับตาเดาได้ว่า มารดาข้าพเจ้าได้ตรากตรำเฝ้าดูลูกทั้งวันทั้งคืน เผื่อจะมีอาการเริ่มแรกปรากฏขึ้นบ้าง ข้าพเจ้ายังจำได้ดีว่า เราต้องนั่งช่วยกันห่อยาควินนินที่ท่านบิดาเป็นผู้ชั่งเอาไว้แจกคนในบ้านบ้าง ขายให้แก่คนอื่นบ้าง ที่มาจากทั้งใกล้และไกล โดยเชื่อว่าเป็นยาขนานวิเศษ

การได้ไปพักในอเมริกา ทำความตื่นเต้น และมหัศจรรย์ ให้แก่ พวกเราลูก ๆ มาก แต่พอถึงเวลากลับเมืองไทยในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1875 วิลกับเอ็ดต้องอยู่เรียนหนังสือ เมรีกับข้าพเจ้ากลับมากับบิดามารดา

วิชาที่บิดาข้าพเจ้าเรียนมาอย่างหนึ่ง คือการพิมพ์ ไม่ต้องสงสัยว่าจะมีใครอื่นสอนให้ นอกจากหมอแบรดเลย์ และจากท่านหมอนี้แหละ ท่านบิดาได้รับแท่นพิมพ์

สำหรับงานอดิเรกชิ้นนี้ ท่านบิดานับว่าเป็นเอกทั้งในการพิมพ์และการปั้นกระดาษ ข้าพเจ้าเคยได้ยินช่างพิมพ์อาชีพสรรเสริญงานของท่าน พวกเราลูก ๆ ก็มี

04/02/2565

แท่นพิมพ์ภาษาอังกฤษเล็ก ๆ เหมือนกัน การศึกษาส่วนหนึ่งของเราก็คือการเรียบเรียงตัวพิมพ์และการป้อนกระดาษ พอกลับจากอเมริกาปี 1875 ท่านบิดาก็เริ่มพิมพ์โน๊ตเพลงสวดทีเดียว ข้าพเจ้าไม่เคยทราบว่าหนังสือเพลงสวดภาษาไทยเล่มแรกพิมพ์เมื่อไร แต่ที่มีใช้อยู่เล่มเดียวก็พิมพ์ที่โรงพิมพ์หมอแบรดเลย์ เล่มที่เพิ่มเติมใหม่นั้นพิมพ์เมื่อปี 1859 พอปี 1860 ก็เสร็จ หนังสือเพลงเหล่านี้ไม่มีทำนอง ระหว่างที่ท่านพักอยู่ในอเมริกาท่านได้เงินจากมิตรสหายที่สนใจในเรื่องบทเพลงของท่าน และด้วยจำนวนเงินนี้จึงซื้อบล็อคโน๊ตเพลงมาได้ ท่านบิดาเป็นคนอธิบายความหมายของคำ โดยแต่งเป็นคำร้อยกรองง่าย ๆ ให้ครูพูนฟัง ครั้นแล้วก็ร้องเพลงซ้ำแล้วซ้ำอีกให้ฟังจนกระทั่งแกจำทำนองได้ แล้วก็ก้มหน้าก้มตาปล้ำเขียนคำแปลด้วยดินสอดำทู่ ๆ ยาวไม่เกินนิ้วครึ่ง ในที่สุดบทเพลงนั้นก็พิมพ์ขึ้นด้วยน้ำมือของบิดาข้าพเจ้าในปี 1876 ซึ่งต่อมาก็ได้พิมพ์อีกเป็นครั้งที่สองในปี 1885 แต่อย่างไรก็ดีฉบับเริ่มแรกที่มีโน๊ตด้วยนั้นเป็นประโยชน์มากในสมัยนั้น

พวกมิชชันนารีชอบทำปทานุกรมภาษาอังกฤษเป็นไทย หนังสือเหล่านี้ยังมีใช้มาจนทุกวันนี้ การค้นคว้าหาคำในภาษาไทยมาใช้ให้ถูกเป็นการลำบาก และต้องใช้ความพินิจพิเคราะห์มาก บิดาข้าพเจ้าก็ทำด้วยเหมือนกัน แต่ของท่านพิเศษไปกว่าของคนอื่น ๆ คือท่านลงมือพิมพ์ปทานุกรมของท่านเอง แล้วนำออกจำหน่ายในปี 1865 เล่มแรกบรรจุ 7,500 คำ พิมพ์ 400 เล่ม ต้นปี 1880 พิมพ์ครั้งที่สอง พอปี 1890 ก็พิมพ์อีกครั้งที่สาม และในครั้งนี้ได้แก้ไขใหม่ มีคำเพิ่มขึ้นรวมประมาณ 9,000 คำ

สำหรับชาวต่างประเทศแล้ว นับว่าบิดาข้าพเจ้าได้รู้ภาษาไทยลึกซึ้งและจัดเจน ข้าพเจ้าเองเคยได้ยินคนไทยที่มีการศึกษาสูงชมท่านว่า ถ้าไม่เห็นตัวแล้วก็ไม่รู้ว่าเป็นฝรั่ง ความสามารถเช่นนี้หาได้ยากในพวกผู้ใหญ่ที่มาอยู่ในเมืองไทย

ข้าพเจ้าไม่ทราบแน่ว่าผู้ใดเป็นคนแปลพระคำภีร์ภาษาไทยทั้งเล่มใหญ่บ้าง แต่ที่ทราบแน่นอนนั้น ท่านบิดาเป็นผู้แปลส่วนมาก

เมื่อได้จัดตั้งโรงเรียน และโรงสวด สำเร็จ พร้อมทั้ง บ้าน สำหรับ ครอบครัวอยู่เรียบร้อยดีแล้ว ท่านก็ใช้เวลาส่วนมากออกท่องเที่ยวประกาศศาสนา ไปตามแม่น้ำลำคลองโดยเรือมาดมีประทุนซึ่งกลางคืนใช้เป็นที่นอน กลางวันเป็นที่แจกจ่ายยาเป็นทาน ทางบกท่านสร้างล้อเข็น 3 ล้อ มีเครื่องวัดระยะทางติดอยู่ด้วย ตัวท่านเองขี่ม้า เครื่องสำภาระต่าง ๆ บรรทุกไปในล้อเข็น ผลของการเที่ยวตระเวนสั่งสอนไปอย่างนี้ ทำให้เกิดมีโรงเรียนเล็ก ๆ และโรงสวดตามตำบลต่าง ๆ ขึ้นหลายแห่ง

โรงเรียนหัตถกรรมของมารดาก็เจริญก้าวหน้าขึ้นจนสถานที่ไม่พอ คณะกรรมการ แห่งเพรส ไบทีเรียน มิชชัน ใน อเมริกา ได้ให้ เงิน มาแล้ว 2,000 เหรียญ และสัญญา ว่าจะให้ เพิ่มขึ้นอีก 2,000 เหรียญ ดังนั้นจึงได้เริ่มงาน สร้างอาคารราคา 4,000 เหรียญ สำหรับโรงเรียน โรงงานใต้ถุนบ้านก็ยังคงเป็นที่จอแจอยู่นั่นเอง ท่านบิดาได้เอาเครื่องจักรต่าง ๆ ติดตัวมาจากอเมริกา เมื่อมารวมกับเครื่องที่ท่านคิดขึ้นเอง เลยทำให้การเลื่อยไม้ แต่งไม้สะดวกรวดเร็วและดีขึ้นกว่า เมื่อ ครั้งทำ บ้านมาก มาย ข้าพเจ้าจำวิธี ที่ท่าน ทั้งสอง ทำลาย สลัก ติดเหนือหน้าต่างประตูได้ดี คือการเขียนลวดลายลงในกระดาษแผ่นเล็ก ๆ แล้วใช้แสงไฟตะเกียงฉายเงาให้ใหญ่ขึ้นในกระดาษแผ่นใหญ่

วันหนึ่งได้ข่าวไม่ดีจากคณะกรรมการว่ามีอุปสรรค ไม่สามารถจะให้เงินได้ดังที่สัญญาไว้ แต่งานก็ได้ลงมือทำไปแล้ว มิตรสหายชาวไทยคนหนึ่งจึงแนะนำให้บอกบุญเรี่ยไรสมทบทุน เพราะว่าเจ้าหน้าที่ทางบ้านเมืองมีความเห็นอกเห็นใจด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงลงพระนามเป็นรายแรกในบัญชีรายชื่อให้เงิน ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานถึง 1,000 เหรียญ นอกจากนั้นเป็นส่วนของบรรดาเจ้านายและข้าราชการ งานสร้างจึงสำเร็จ

ในระยะ 18 ปี ที่ท่านอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ได้ทำการสำเร็จหลายอย่าง คือได้สร้างตึกถาวรสามหลัง ตั้งโรงเรียนชาย 1 โรงเรียนหัตถกรรม 1 โบสถ์สำหรับคริสเตียน 1 งานด้านอักษรศาสตร์ก็มีปทานุกรม หนังสือพระคำภีร์ภาษา

ไทย ฯลฯ และบทเพลง ท่านได้ประกาศศาสนาทั่วไป เช่นที่ตำบลท่าเรือ บ้านไผ่ และบ้านแหลมเป็นต้น

ในปี 1878 พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมีพระราชประสงค์จะตั้งโรงเรียนรัฐบาลให้สมกาลสมัยขึ้น สำหรับเจ้านายและบุตรข้าราชการ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้บิดาข้าพเจ้าเป็นอาจารย์ใหญ่ ครั้งแรกท่านก็รังเรใจ แต่เห็นว่ายังมีคนอื่นพอจะทำงานแทนทางเพชรบุรีได้ ท่านบิดาและมารดาทั้งสองรีบรับสนองพระราชโองการ ยกครอบครัวเข้ามากรุงเทพ ฯ

โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ก็เกิดขึ้นที่สวนอนันต์ ท่านผู้มีความรู้หลายท่านที่สืบสายมาจากขุนนางเก่าก่อน ยังคงกล่าวถึงการศึกษาที่ได้รับจากบิดาข้าพเจ้าด้วยความภาคภูมิใจ ข้าพเจ้าเองก็เรียนที่นี่จนจบหลักสูตรในปี 1883 และพร้อมที่จะเข้าเรียนปีที่ 2 ของมหาวิทยาลัยวอชิงตันและเจฟเฟอร์สันในปี 1884 ก่อนข้าพเจ้าไปอเมริกาเคยช่วยบิดาสอนในโรงเรียน เพราะหาครูที่ชำนาญการสอนได้ยาก ตลอดเวลานั้นกิจการของโรงเรียนได้ประสบทั้งความปลอดโปร่ง และความมืดมน การศึกษาแบบอังกฤษค่อย ๆ คืบเข้ามา จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ทั้งในด้านนโยบายและด้านปฏิบัติ ระหว่างเวลานี้ข้าพเจ้าจำได้แต่เพียงเลือน ๆ เพราะไปเรียนอยู่ที่อเมริกา พอถึงปี 1891 โรงเรียนก็ย้ายจากสวนอนันต์ไปอยู่สุนันทาลัย จนถึงปี 1892 โรงเรียนก็เลิกเลย ทำให้การเล่าเรียนของนักเรียนกว่า 250 คน ต้องสิ้นสุดลง พอโรงเรียนสุนันทาลัยเลิกล้ม ท่านทั้งสองก็ย้ายจากบ้านที่ปากคลองตลาดข้ามไปอยู่บ้านเดียวกับข้าพเจ้าที่โรงพยาบาลศิริราช แต่ท่านบิดายังได้เข้ารับราชการอยู่ในกองตำรา และได้แปลหนังสือใช้เป็นตำราเรียนหลายเล่ม เท่าที่ทราบมีวิชาพฤกษศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และวิชาการบัญชี ในปี 1893 ท่านบิดาได้ไปพักผ่อนในอเมริกา ท่านไปแต่ลำพังและคนเดียว อยู่ไม่นานนักพอกลับมาก็เปิดโรงเรียนกลางคืนสอนนักเรียนเก่าสุนันทาลัย ในระยะเวลาใกล้ ๆ กันนี้ เอ็ดกับเมรี่เดินทางไปสหรัฐอเมริกา งานสอนกลางคืนทำให้บิดาทนไม่ไหว ไม่ช้าสุขภาพก็โทรมลง ความเสียใจเรื่องโรงเรียนสุนันทาลัยต้องเลิกยังมีอยู่ไม่รู้หาย

อนามัยของท่านก็เลยทรุดโทรม จนต้องกลับอเมริกาในปี 1896 ขณะนั้นเมรี่ได้ทำงานเป็นครู ผู้สามารถในโรงเรียนอนุบาลในกรุงวอชิงตันแล้วท่านทั้งสองจึงไปพำนักอยู่ด้วยตลอดชีวิตของท่าน บิดาข้าพเจ้าถึงแก่กรรมปี 1897 มารดาปี 1908 ท่านทั้งสองทำงานให้แก่ประเทศสยามเป็นเวลารวมกัน 72 ปี

วิลพี่ชายข้าพเจ้าเรียนอยู่ที่วิทยาลัยวอชิงตัน และเจฟเฟอร์สันในรัฐเพนซัลวาเนีย แล้วไปทำงานอยู่ที่พิตสเบรกปีหนึ่ง พอปี 1884 ก็กลับมาเมืองไทย ได้เข้ารับราชการในกระทรวงกลาโหมอยู่ 7 ปี งานสำคัญของเขาที่ควรจดจำมีสองอย่างคือ เขียนคู่มือสำหรับเรียนภาษาอังกฤษและไทย และเป็นผู้คิดคำในภาษาทหารขึ้นใช้ ซึ่งยังคงปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ เช่นคำ กลับหลังหัน วันทยาวุทธ์และอื่น ๆ ค.ศ. 1887 วิลแต่งงานกับเมรี่แมคโดแนล บุตรีของมิชชันนารีผู้เดินทางมาสยามพร้อมกับบิดาข้าพเจ้าเมื่อปี 1860 มีบุตรด้วยกันสองคน ชื่อ เบสซี่ และ วิลลา วันที่ 21 เมษายน 1891 วิลป่วยและถึงแก่กรรมด้วยอหิวาตกโรคในกรุงเทพฯ ขณะที่ครอบครัวของเขาไปตากอากาศที่อ่างหิน ชีวิตของเขามาสิ้นสุดลงขณะที่เขากำลังจะเจริญรุ่งเรืองและเริ่มจะบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประเทศสยาม

เอ็ดวินนั้นพอเรียนจบที่วิทยาลัยวอชิงตันและเจฟเฟอร์สันใน ปี 1884 ก็กลับสยามพร้อมกับวิล เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จกรมพระยาดำรงได้ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เอ็ดก็ได้เป็นเลขานุการส่วนพระองค์คราวที่เอ็ดได้ลาพักกลับอเมริกา เมื่อ ค.ศ 1891 เขาได้เข้าเรียนงานทำเครื่องพิมพ์ที่โรงงานสมิทพรีเมียร์ **แล้วคิดทำเครื่องพิมพ์ดีดสมิทพรีเมียร์ภาษาไทยเป็นเครื่องแรก** และนำมาด้วยในปี 1892 เขาเจาะจงเลือกเอาเครื่องสมิทพรีเมียร์ เพราะเป็นเครื่องใหญ่พอจะบรรจุตัวพยัญชนะไทยได้ แต่กระนั้น ก็ยังขาดที่บรรจุไปสองตัว จะพยายามด้วยวิธีใด ๆ เขาก็ไม่สามารถแก้ไขได้ เอ็ดจึงตกลงใจทำอย่างกล้าหาญชาญชัย กล่าวคือ ตัดพยัญชนะไทยออกเสียสองตัว ซึ่งเป็นพยัญชนะตายและไม่ใช้

เมื่อเอ็ดกลับมาจากการพักผ่อน ก็มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น กล่าวคือพระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จกรมพระยาดำรงได้ทรงถูก ย้าย จาก กระทรวงธรรมการ ไปทรง

04/02/2565

ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เอ็ดวินจึงพ้นจากหน้าที่เลขานุการเขาจึงตัดสินใจกลับไปเรียนเภสัชกรรมศาสตร์ที่อเมริกาเพื่อมาเป็นเภสัชแพทย์ ในสยาม แต่เขาได้ถึงแก่กรรมใน ค.ศ. 1895 งานที่ทำให้สยามจึงสิ้นสุดลงเพียงเท่านั้น ถึงอย่างไรก็นับว่าเขาได้ทำประโยชน์ให้แก่ ประเทศ อัน ที่เกิดของเขา อย่าง มากมาย เอ็ดเป็นคนหนึ่งในบรรดาผู้ที่นำความเจริญมาสู่ประเทศสยาม คือเขาเป็นคนแรกที่ทำเครื่องพิมพ์ดีดเป็นภาษาไทย และนำมาใช้เป็นครั้งแรก

ข้าพเจ้าเป็นคนสุดท้ายของตระกูล ที่ออกไปเล่าเรียนที่อเมริกา ก่อนไปข้าพเจ้าตั้งใจว่าจะเรียนวิชาแพทย์ศาสตร์ ดังนั้นพอไปถึงก็เรียนทันที เพื่อกลับมาเป็นหมอตามความต้องการของประเทศสยาม จึงตั้งใจเรียนวิชาแพทย์ เมื่อเล็ก ๆ ข้าพเจ้าได้เคยช่วยบิดาห่อยาควินนินและดีเกลือ เมื่อก่อนหน้าไปเมืองนอก ได้ทำหน้าที่เป็นล่ามให้แก่หมอ อี.เจ. สเตรจ ผู้มาสบทบช่วยงานมิชชั่นในเพชรบุรีเมื่อปี 1881

ข้าพเจ้าไปอยู่ที่วอชิงตันและเจฟเฟอร์สันวิทยาลัย ตั้งแต่ 1884–1887 ปี 1890 และได้รับปริญญา M.D. จาก Western Medical College แล้วในปี 1891 ไปเรียนวิชาผ่าตัดที่ Baltimore College และในเวลาเดียวกันนี้ ข้าพเจ้ายังได้ฝึกหัดที่ วิธีทำฟันใน Chirugical College of Dentistry ในบัลติมอร์ด้วย และได้ปริญญา D.D.S.

ก่อนเดินทางกลับเมืองไทยตอนปลายปี 1891 ได้มีการทำสัญญาระหว่างข้าพเจ้ากับนายแพทย์ ที. เฮย์วารดเฮส์ ซึ่งรับราชการอยู่ในขณะนั้นว่า ข้าพเจ้ามาถึงจะให้รับหน้าที่ดูแลโรงพยาบาลศิริราช และจะต้องเปิดโรงเรียนแพทย์ในความบังคับบัญชาของข้าพเจ้าให้ได้ในเวลาอันเร็วที่สุดที่จะทำได้ งานที่ศิริราชของข้าพเจ้าเริ่มเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1892 พอเดือนเมษายนปีเดียวกันนั้นโรงเรียนแพทย์ก็เปิดได้ มีนักเรียน 17 คน หมอเฮส์ได้เคยสอนมาบ้างแล้วก่อนหน้านี้ ดังนั้นวันตั้งโรงเรียนแพทย์จึงน่าจะนับเวลาระยะนั้นรวมเข้าไปด้วย ทั้งที่โรงเรียนใหม่ภายใต้ความควบคุมของข้าพเจ้าหาได้มีส่วนด้วยไม่ เพราะนักเรียนสมัยหมอเฮส์สอนนั้น

ได้กระจัดกระจายกันไปก่อนเวลาข้าพเจ้ามาถึงสยาม ข้าพเจ้าได้ตึกเป็นที่อยู่หลังหนึ่งติดกับศิริราช ที่นี่แหละที่บิดามารดาได้มาอยู่ด้วยเมื่อครั้งโรงเรียนสุนันทาลัยเลิกล้มไป

ประวัติตอนต้น ๆ ของศิริราช พยาบาล และโรงเรียนแพทยาลัย กะโผลกกะเผลกเต็มที่ ยาฝรั่งยังไม่แพร่หลายและเป็นที่ไว้ใจในเมืองไทย โรงพยาบาลศิริราชดำเนินไปได้ก็เพราะยอมให้คนไข้เลือกการรักษา ตามใจจะเป็นยาไทยหรือฝรั่งก็ได้ ไม่มีหมอสมัยไหนต้องแข่งขันกันเหมือนสมัยนั้น หมอไทยก็ต่อสู้เพื่อสรรพคุณของยาไทย และวิธีรักษาของเขา ผู้ที่ได้รับการศึกษาสมัยใหม่ ก็เชื่อมั่นในยาและวิธีการของแผนตะวันตก เป็นการต่อสู้กันอย่างน่าอิดหนาระอาใจ ว่าถึงสถานะของโรงพยาบาล เครื่องใช้ไม้สอยก็ขาดจิปาถะ และไม่พอใช้ ห้องพยาบาลก็มุงด้วยจาก เครื่องมือผ่าตัดก็น้อยเต็มที่ ตำรับตำราจะศึกษาจะค้นคว้าก็มีเท่าที่บันทึกอยู่ในสมุดพกของหมอหนุ่มที่ไม่เคยงาน นี่แหละการก่อร่างสร้างตัวแท้ นักเรียนแพทย์สมัยนั้นเป็นคนที่มีครอบครัวแล้ว ต้องจ้างมาเรียนให้เงินเดือน ๆ ละ 12 บาท ข้าพเจ้าเองก็ได้รับอย่างงามถึงเดือนละ 320 บาท หากว่าเมื่อเด็ก ๆ เคยได้รับการอบรมมาเป็นอย่างดีในเรื่องกระเหม็ดกระแหม่มัธยัสถ์ จึงทำให้ข้าพเจ้าทำงานอยู่ได้ในตำแหน่งอันหรูหราเป็นทั้งแพทย์ผ่าตัด ทั้งคณบดีแห่งแพทยาลัย และผู้จัดการโรงพยาบาลและโรงเรียนตำแหน่งมากอย่างน่าปลื้มใจ แต่อย่างอื่นน้อยเต็มที่

พฤศจิกายน ปี 1892 ข้าพเจ้าได้เปิดสำนักงานทำฟันขึ้นที่บ้านปากคลองตลาด ขณะที่ข้าพเจ้าได้อยู่กับบิดามารดาที่นั่น สมัยนั้นมีชาวซีลอนชื่ออันราฮามสันอยู่คนเดียวที่ทำฟันทั่วกรุงเทพฯ ข้าพเจ้ารู้จักเขามาแต่เมื่อยังเล็ก ๆ ต่อมาก็มีหมออังกฤษอีกคนหนึ่งมาจากสิงคโปร์ ชื่อ สรตาด แต่มาอยู่ได้หน่อยหนึ่งเท่านั้น ความจริงหมอฟันชนิดที่เรียกว่าถอนขณะท่านเผลอมีอยู่ดื่น ข้าพเจ้าได้ชื่อว่าเป็นหมอฟันชาวอเมริกาคนแรก พอตึกที่สักกพระยาศรีสร้างเสร็จ ข้าพเจ้าก็ย้ายสำนักงานไปเปิดที่นั่นทันที เวลาทำงานของข้าพเจ้าเริ่มแต่บ่าย 3 โมงเป็นต้นไป ทำมาจนถึงปี 1916 ก็ต้องเลิก เพราะมีงานทางหน้าที่อื่น ๆ หนักยิ่งขึ้น นอกจากได้ช่วยบรรเทา

โรคปวดฟันให้แก่ประชาชนแล้ว ข้าพเจ้ายังมีรายได้พิเศษเพิ่มขึ้นอีกด้วย ข้าพเจ้าเป็นผู้นำฟันเทียมสีดำเข้ามา ซึ่งสมัยนั้นเป็นที่นิยมแพร่หลายมาก ข้าพเจ้ามีชื่อเสียงถึงต้องเข้าไปทำในวังบ่อย ๆ ทำถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดจนเจ้านายฝ่ายในการรักษาโรคขณะนั้นยังไม่สู้จะก้าวหน้านัก จึงไม่เป็นการเหลือความสามารถที่ข้าพเจ้าจะขนเครื่องมือสองสามชิ้นไปด้วยได้เว้นเก้าอี้นั่ง ทุกคราวที่ต้องทำถวายเจ้านายโดยให้ประทับกับพื้น ข้าพเจ้าแสนจะคิดถึงเก้าอี้ที่ตั้งไว้เปล่า ๆ ในสำนักงาน

ข้าพเจ้าพาท่านบิดาไปส่งอเมริกาเมื่อปี 1896 แล้วก็กลับมาพร้อมกับเจ้าสาวของข้าพเจ้า บ้านเก่าที่วังหลังเป็นที่อยู่ของเราทั้งสองถึง 22 ปี บ้านนี้ให้ความสะดวกอย่างที่สุดแก่งานของข้าพเจ้าทั้งสองฝ่าย คือดูแลทางศิริราชและช่วยรักษาพยาบาลให้ทางโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง ซึ่งข้าพเจ้าสนใจช่วยเหลือมากเช่นเดียวกับที่ท่านบิดามารดาได้เคยทำมา

เราได้รับการสั่งสอนมาว่า มรดกตกทอดนั้นไม่ได้มาจากเฉพาะแต่ผู้ให้กำเนิดและไม่มีใครที่สร้างตนเองได้โดยเฉพาะ แต่จะต้องรับผลจากที่คนอื่นเขาทำไว้ สำหรับชีวิตของข้าพเจ้าที่ผ่านมาแล้ว 45 ปี ก็นับว่าอยู่ในลักษณะนี้ทีเดียว คือพอพี่วิลตาย ข้าพเจ้าก็ได้รับหนังสือคู่มือที่เขาเขียนเป็นมรดก อีกสิบต่อมาพอเอ็ดตายเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยของเขาก็ตกเป็นของข้าพเจ้า ต่อมาอีกสองปีบิดาตาย ข้าพเจ้าก็ได้รับปทานุกรมของท่านเป็นกรรมสิทธิ์อีก แต่ที่ได้จากบิดามารดานั้นศักดิ์สิทธิ์มาก มีส่วนบันชีวิตและประสิทธิประสาทความสำเร็จในการงานของข้าพเจ้า เรื่องราวในระยะเวลานี้เป็นเรื่องของข้าพเจ้า เป็นชีวะประวัติแห่งงานของข้าพเจ้า แต่ก็เนื่องมาแต่มรดกของคนทั้งสี่ที่กล่าวมาแล้วได้มอบไว้ให้

ยังมีคนอื่น ๆ ที่ได้เมตตาช่วยเหลือข้าพเจ้าในยามที่ต้องการ แต่ในที่นี้จะงดกล่าวถึงชื่อท่านเหล่านั้น เพราะหนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องของสกุลแมคฟาร์แลนด์โดยเฉพาะ แต่อย่างไรก็ดีจะเว้นกล่าวถึงชื่อ เมรีแมคฟาร์แลนด์ภรรยาของข้าพเจ้าเสียมิได้ เรื่องราวของข้าพเจ้าจึงเป็นของหล่อนด้วย อากาศเมืองนี้ไม่ถูกกับหล่อน ผลก็คือหล่อนต้องทนอยู่ตลอดเวลา 28 ปี ผู้หญิงที่อดทนต่อความไม่สุขกายได้พยามเพื่อ

งานของสามี ซึ่งมีความสำคัญกว่าชีวิตของหล่อนเช่นนี้ออกจะหาได้ยาก ด้วยความกล้าหาญอดทนหล่อนได้แบ่งเบาภาระอันหนักของข้าพเจ้า แต่ว่าหนักเกินกำลังของหล่อน ดังนั้นในเดือนตุลาคม คศ. 1923 ร่างอันแบบบางและทรุดโทรมของหล่อนก็ต้องยอมแพ้แก่มัจจุราช บ้านที่เคยชื่นบานและอบอุ่นก็กลายเป็นเงียบเหงาอ้างว้าง

นับจากปี 1895 มา เครื่องพิมพ์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติของข้าพเจ้า พินัยกรรมของแอ๊ดบ่งไว้ว่า ให้ข้าพเจ้าพยายามแพร่การใช้เครื่องพิมพ์ภาษาไทยนั้นให้ได้ เขาได้เป็นผู้คิดทำขึ้น แต่ยังไม่ได้รับความนิยม ข้าพเจ้านำเครื่องพิมพ์นี้ตั้งไว้ที่สำนักงานทำพื้นถึงปี 1897 ข้าพเจ้าก็เปิดห้างสมิทพรีเมียร์ขึ้นที่ตึกใหม่ตรงมุมถนนวังบูรพากับถนนเจริญกรุงต่อกัน และเปิดขายมาจนกระทั่งบัดนี้ ตลอดเวลา 2-3 ปี ต่อมาขายเครื่องพิมพ์แบบนี้ได้เป็นพัน ๆ เครื่อง และต่อ ๆ มา ถึงกับที่ทำการของรัฐบาลทุกแห่งจะขาดเครื่องพิมพ์สมิทพรีเมียร์ภาษาไทยเสียมิได้ ต่อมาบริษัทสมิทพรีเมียร์ได้มอบกรรมสิทธิ์การขายเครื่องพิมพ์ให้แก่บริษัทเรมิงตัน พอในปี 1916 ก็ประกาศห้ามสั่งเครื่องพิมพ์ดีดแคร่ตายอีกต่อไป นับเป็นคราวเคราะห์ของประเทศสยามไม่น้อย เพราะเครื่องพิมพ์สมิทพรี-เมียร์เหมาะแก่ภาษาที่มีตัวพยัญชนะมาก

บริษัทให้เครื่องพิมพ์สมิทพรีเมียร์ภาษาไทยอีกแบบหนึ่งแก่ข้าพเจ้า แต่ไม่มีใครต้องการ เพราะไม่มีใครรู้จักใช้เครื่องพิมพ์ที่แคร่ส่ายได้ ทุกคนร่ำร้องแต่จะใช้เครื่องพิมพ์แบบ 4 และ 5 ของเก่า ข้าพเจ้าหมดปัญญาไม่ทราบจะทำอย่างไร ท่านพาม้าไปลงน้ำได้ แต่จะบังคับให้ดื่มนั้นไม่ได้ ใคร ๆ ก็พากันจะเอาเครื่องพิมพ์ที่เคยใช้มาแล้ว ข้าพเจ้าเองก็เช่นเดียวกัน แต่ก็ปราศจากผลในที่สุดข้าพเจ้าต้องสั่งของใหม่เข้ามาใช้ เพราะความจำเป็นบังคับ ข้าพเจ้ายังได้ประดิษฐ์งานอีกชิ้นหนึ่ง คือระหว่างที่ได้ลาพักกลับบ้านนั้นข้าพเจ้าได้เข้าช่วยบริษัทเรมิงตันคิดสร้างเครื่องพิมพ์ภาษาไทยแบบกระเป๋าหิ้ว เครื่องชนิดเล็กนี้น่าเอ็นดู และให้ความสะดวกมาก จนใคร ๆ ก็อดลองใช้ไม่ได้ คราวนี้ได้ทราบว่าใช้ไม่ยากเท่าที่คิด ข้อรังเกียจเลยหมดไปทีละน้อย ๆ แล้วข้าพเจ้าก็นำเอาวิธีพิมพ์สัมผัสสมัยใหม่ที่ทั่วโลกใช้มาลอง

04/02/2565

ดู วิธีนี้ให้ผลเป็นที่พอใจอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าจึงเปิดโรงเรียนสอนพิมพ์แบบสัมผัสขึ้น ทุกวันนี้เครื่องพิมพ์สมิทพรีเมียร์แท่นคู่จึงเป็นของพ้นสมัยไป ยังมีใช้อยู่บ้างก็ในท้องถิ่นที่ไกลกันดารและโดยนักพิมพ์มือเก่าเท่านั้น นักพิมพ์ดีดสมัยใหม่จะไม่ยอมแตะต้องเครื่องพิมพ์ที่ล้าสมัยนั้นเลย แต่ในสมัยก่อนช่างวิเศษสำหรับเขาเหลือเกิน ในพิพิธภัณฑ์สถานก็ยังมีอยู่เครื่องหนึ่งที่สั่งมาเป็นรุ่นแรก ข้าพเจ้าได้ส่งเข้าไปให้ไว้เป็นสมบัติ ภายหลังที่ได้ใช้มาแล้วเป็นเวลาถึง 35 ปี และสละให้อย่างตัดใจจริงๆ

ต่อจากปี 1915 มา ความก้าวหน้าในการใช้เครื่องพิมพ์ภาษาไทยก็ยิ่งมีมากขึ้น แคร่ของเครื่องแรกบรรจุพยัญชนะได้หมด แต่ต้องพิมพ์ขัดกับทางเขียนในวิชาเครื่องยนต์กลไกจะยอมให้เป็นเช่นนี้ไม่ได้ ข้าพเจ้าจึงค้นคว้าแก้ไขดัดแปลงจนหาวิธีเปลี่ยนและพิมพ์ได้ถูกทาง แล้วบริษัทเรมิงตันที่สร้างแบบนี้ให้ข้าพเจ้า แคร่ของแบบเรมิงตันได้รับการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น บริษัทพิมพ์ไทยอื่น ๆ ก็เอาอย่างไปใช้ต่างเต็มใจที่ จะให้เกิด ประโยชน์ จากความ พากเพียร พยายาม ของ ข้าพเจ้า ขณะนี้ข้าพเจ้าเป็นเจ้า ของเครื่องพิมพ์แบบ กระเป๋าหิ้ว เครื่องพิมพ์ใหญ่ สแตนดาร์ด และเครื่องทำบัญชีเป็นภาษาไทย

ข้าพเจ้าได้ ตั้งสำนักงาน บริการอย่างทันสมัย ในความควบคุม อันเชี่ยวชาญของนายช่างกลอเมริกัน มีโรงเรียนสอนพิมพ์ดีด และมีร้านค้าขึ้นพร้อมมูลด้วยเครื่องใช้ในการพิมพ์มีคนงานถึงห้าสิบคน ข้าพเจ้าได้ขยายสำนักงานให้กว้างขวางออกไป ถึงกับมีเครื่องใช้ทุกชนิด ซึ่งส่วนมากได้แนะนำให้กระทรวงทบวงกรมรู้จักใช้ นับตั้งแต่ข้าพเจ้าได้นำเครื่องพิมพ์ออกตั้งแสดงในร้านทำฟันแต่ครั้งนั้นตลอดมา การคลี่คลายขยายตัวทั้งในการก้าวหน้าและถอยหลังในเรื่องพิมพ์ดีด ก็ได้เป็นมาดังได้เล่าไว้แล้ว แต่ข้าพเจ้าก็หาได้ลืมความเชื่อมั่นในชีชายผู้ได้มอบความคิด และเครื่องพิมพ์ของเขาไว้ให้แก่ข้าพเจ้าไม่

เรื่องมรดกของพิวิลนั้นมีสั้นกว่าเรื่องของเครื่องพิมพ์ หนังสือคู่มือของเขาไม่สำเร็จขณะที่เขาตาย เอ็ดได้จัดส่งสำเนาไปพิมพ์เมื่อปี 1900 ข้าพเจ้าตรวจและเพิ่มเติมขึ้นในปี 1913 และภายหลังได้พิมพ์อีกเป็นครั้งที่สาม

ปทานุกรมขนาดเล็กของท่านบิดาก็มีเรื่องราวคล้าย ๆ กับเรื่องเครื่องพิมพ์ของพี่เอ็ด คือได้ตกมาเป็นงานสำคัญในชีวิตประวัติของข้าพเจ้า ฉบับที่พิมพ์ในปี 1885 นั้น ท่านพิมพ์ของท่านเองที่จังหวัดเพชรบุรี พิมพ์ครั้งที่สองเมื่อปี 1880 ที่โรงพิมพ์ในโรงเรียนสวนอนันต์ พิมพ์ครั้งที่สามปี 1890 โดยแก้ไขเพิ่มเติมเป็นจำนวน 600 เล่ม ซึ่งไม่ช้าก็จำหน่ายหมดและขาดตลาดอยู่ถึง 5 ปี จนกระทั่งข้าพเจ้าพิมพ์ขึ้นใหม่เป็นครั้งที่สี่เมื่อปี 1903 ในครั้งนี้ได้แก้ไขคำจำกัดความต่าง ๆ เกือบ 90 เปอร์เซ็นต์ ทำให้หนังสือใหม่ขึ้นมากพิมพ์ครั้งนี้ถึง 2,000 เล่ม ภายหลังข้าพเจ้าส่งปทานุกรมนี้ไปทำบล๊อกที่ประเทศญี่ปุ่น ขนาดของหนังสือพิมพ์จึงค่อยเล็กลง แล้วพิมพ์เป็นครั้งที่ห้าใน ค.ศ. 1910 แผ่นดินไหวในประเทศญี่ปุ่นปี 1915 ทำลายบล๊อกเหล่านี้เสียหายหมด ต้องสร้างกันใหม่ในเมืองไทย ฉบับต่อ ๆ มาพิมพ์ในปี 1915-1916-1930-1932 จนถึงครั้งที่สิบ ซึ่งกำลังอยู่ในโรงพิมพ์ได้มีการปรับปรุงและเพิ่มเติมเรื่อย ๆ มา ปทานุกรมนี้จะยังคงเป็นประโยชน์และจำเป็นแก่นักเรียนที่เรียนภาษาอังกฤษขั้นต้น ๆ ข้าพเจ้าได้ตอบสนองศรัทธาของบิดาข้าพเจ้าด้วยประการฉะนี้

ภารกิจของข้าพเจ้าที่เกี่ยวกับปทานุกรมอังกฤษเป็นไทย นำให้ข้าพเจ้าซื้อลิขสิทธิ์ของปทานุกรมมิชแชล ไทยเป็นอังกฤษ โดยคิดจะพิมพ์ขึ้นใหม่อีก แต่มาตกลงใจว่าจะต้องตรวจทานแก้ไขใหม่ เพราะภาษาไทยได้มีเปลี่ยนแปลงมากมายนับตั้งแต่ปทานุกรมนั้นได้พิมพ์ขึ้น ข้าพเจ้าจึงได้เริ่มงานเมื่อเดือนเมษายน 1926 ต่อมาไม่ช้าความคิดของข้าพเจ้ากว้างขวาออกไปอีก เพราะได้มีปทานุกรมไทยของรัฐบาลเกิดขึ้น และข้าพเจ้าได้รับอนุญาตให้นำถ้อยคำมาใช้ได้ตามแต่จะเห็นเหมาะสม ข้าพเจ้าจึงตกลงใจ ดำเนินตามแบบของมิชแชล กับแบบ ของปทานุกรม หลวง ร่วมกัน ข้าพเจ้าทำงานชิ้นนี้อยู่ถึง 10 ปี จึงพร้อมที่จะพิมพ์ได้

งานด้านศึกษาอย่างอื่นยังมีอีกที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้ ในด้านงานของข้าพเจ้าทางโรงเรียนราชแพทยยาลัย ข้าพเจ้าเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีตำรับตำรา ตำราภาษาอังกฤษนั้นไม่ได้รับประโยชน์ เพราะนักเรียนมีความรู้ภาษาอังกฤษอย่างดีก็

เพียงขั้นต้นเท่านั้นเอง และวิชาภาษาอังกฤษก็ไม่เป็นวิชาบังคับจนถึงปี 1903 ซึ่งได้มีผู้บรรยาย (อาจารย์) เพิ่มขึ้นเป็น 7 คน คนหนึ่งในจำนวนนี้คือ หลวงวิจิตร์ (ต่อมาเป็นพระยาวิจิตร์) เป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษ หนังสือบางกอกไทม์ได้กล่าววิจารณ์ในการเพิ่มการสอนครั้งนี้ว่า "ความมุ่งหมายของการสอนภาษาอังกฤษที่แล้วมามีเพียงให้นักเรียนคุ้นกับคำที่ต้องการใช้ มีน้ำหนักในมาตราชั่งเป็นภาษาอังกฤษฯลฯ เท่านั้น ไม่ใช่จะสอนวิชาภาษาอังกฤษให้ ฉะนี้จึงไม่แปลกอะไรที่ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่าจะต้องทำตำราวิชาแพทย์เป็นภาษาไทยให้นักเรียน ข้าพเจ้าขอร้องให้รัฐบาลช่วยลงทุนพิมพ์ตำราแต่เปล่าประโยชน์ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่มีใครมีความรู้พอที่จะบอกได้ว่าตำราของข้าพเจ้าดีหรือไม่ดี เขาสนับสนุนไม่ได้ ดังนั้นภรรยาของข้าพเจ้าจึงได้ลงมือใช้เครื่องพิมพ์อัดสำเนา (พิมพ์มิมีโอกร๊าฟ) พิมพ์คำบรรยายของข้าพเจ้า ด้วยวิธีนี้ข้าพเจ้าได้สร้างตำราขึ้นหลายเล่มด้วยทุนข้าพเจ้าเอง คือ Human Anatomy with Plates and Diagrams Vols. I. II, & III, Materia Medica and Therapeutica; Elementary Physiology with 43 illustrations, Advance Physiology, A Treatise on Asiatic Plague, its spread and Prophylaxis; Elementary Treatise on Disease of the Nervous Systems. ตำราเหล่านี้เป็นกำลังแก่การงานของข้าพเจ้ามากมาตรฐานค่อย ๆ สูงขึ้น และลูกศิษย์ที่เข้าใหม่ก็ค่อยดีขึ้น โรงเรียนราชแพทยาลัยคงจะไม่เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1892 ถ้าหากจะวางเกณฑ์รับผู้เข้าเรียนให้มีความรู้ภาษาอังกฤษสูง หรือแม้มีความรู้เพียงมัธยม 8 การวางรากฐานจนสำเร็จเป็นรูปโรงเรียนราชแพทย์ปัจจุบันนี้ได้ใช้ความพากเพียรถึง 35 ปี ข้าพเจ้าภาคภูมิใจในงานอันยากลำบากทุกชิ้น เพราะได้ลงทุนหรือหยาดเหงื่อข้าพเจ้าแท้ ๆ ข้าพเจ้าได้สอนลูกศิษย์ออกไปเป็นรุ่น ๆ หรือจะเรียกว่าลูกชายของข้าพเจ้าก็ว่าได้เพราะข้าพเจ้ารักและให้ความรู้ที่ดีที่สุดที่ข้าพเจ้าจะให้ได้ ถ้าจะถือเอาตามหลักสูตรของอังกฤษหรืออเมริกาแล้ว นักเรียนของข้าพเจ้าในปีต้น ๆ มีความรู้น้อยมาก ทั้งนี้ด้วยความจำเป็นโดยแท้ แต่ถึงกระนั้นเขาก็ยังได้หลักวิชาพอจะทำการรักษาโรคที่ไม่หนักหนาได้นอก

จากนี้เขายังได้รับการอบรมทางจรรยาแพทย์ อันเป็นข้อภูมิใจของข้าพเจ้า และยิ่งเป็นข้ออิ่มใจมากในเมื่อร็อคเฟลเลอร์มูลนิธิเข้ามารับโรงพยาบาลนี้เข้าอยู่ในความอุปถัมภ์ และได้ใช้ระเบียบและวิธีการที่ข้าพเจ้าได้วางไว้ด้วยความเหนื่อยยากต่อไป งานเริ่มแรกของข้าพเจ้า ใคร ๆ ก็ไม่เห็นคุณค่า แต่เขาจะเห็นได้อย่างไร คนเราจะรู้คุณค่าของการงานใด ๆ ได้ก็ต่อเมื่อตนเองได้หยิบจับงานนั้นตลอดไป ได้เจอกับอุปสรรค ความผิดหวัง ความไม่แยแสน้ำพาของใคร ๆ อื่น ตลอดจนกระทั่งความเหนื่อยยากแทบสายตัวขาด ข้าพเจ้าได้ลิ้มรสสิ่งเหล่านี้ตลอดเวลา 35 ปี ลิ้มแล้วลิ้มเล่าไม่ทราบว่าที่ครั้งต่อกี่ครั้ง พอร็อคเฟลเลอร์มูลนิธิลงมือจับงาน คนไข้ก็พากันแห่เข้าไปรับการรักษา หมอจะเอาอะไรหรือจะทำอย่างไรได้ทั้งนั้น ส่วนสมัยข้าพเจ้าคนไข้พากันใช้ยาไทยหมด นักเรียนแพทย์ก็ต้องจ้างให้มาเรียน สิ่งตอบแทนที่ข้าพเจ้าได้รับก็คือได้เป็นผู้เริ่มงานให้คนอื่นเขาต่อ ข้าพเจ้าพอใจแล้ว

เท่าที่เล่ามาแล้ว งานสำคัญในชีวิตของข้าพเจ้ามีสามอย่าง คือ งานโรงเรียนราชแพทยาลัย งานเครื่องพิมพ์ดีดและงานหนังสือ งานชิ้นที่สี่ควรจะได้นำมากล่าวต่อไปด้วย ข้าพเจ้าเกิดจากเลือดเนื้อเชื้อไขของมิชชันนารีผู้เผยแพร่งานสอนศาสนา ชีวิตของข้าพเจ้าแต่เด็กคลุกคลีอยู่กับบิดามารดาและงานของท่านจนฝังดิ่มดำเข้าไปในจิตใจตราบจนอายุ 18 ปี จึงได้จากไปเรียนต่อที่อเมริกา เมื่อกลับมาก็ได้อยู่ร่วมกับบิดามารดาอีก 5 ปี ศรัทธาอันแก่กล้าทางศาสนา และความมุ่งหมายของท่านทั้งสองได้ปลูกฝังเป็นชีวิตจิตใจของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเจริญเติบโตอยู่ในความแวดล้อมของมิชชันนารี ข้าพเจ้ามีรกรำกเป็นมิชชันนารี มีสังคมอักใกล้ชิดสนิทสนมกับหมู่มิชชันนารี นับแต่เป็นทารกจนเป็นผู้ใหญ่ บ้านที่อยู่ในบริเวณโรงพยาบาลใกล้กับโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง เปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าได้เห็นศาสนกิจที่นั่น ข้าพเจ้ารู้จักมิสโคล์ตั้งแต่แรกที่แกเข้ามาประเทศสยาม ความจริงแกได้สอนอยู่ที่โรงเรียนสวนอนันต์สอง สามอาทิตย์ก่อนที่ได้เดินทางไปเริ่นงานตามหน้าที่ที่เชียงใหม่ แหม่มให้โอกาสแก่ภรรยาและข้าพเจ้าได้ช่วยเหลือศาสนกิจของโรงเรียนหลายครั้งหลายหน เรารักกันอย่างสนิทสนม ภาระที่หนักอกอยู่ก็คือการที่จะต้องขยับขยายสถานที่เรียน

04/02/2565

ให้พอกับจำนวนนักเรียนที่มาสมัครเพิ่มขึ้น ข้าพเจ้าเล็งเห็นการณ์ภายหน้าว่า พระนครจะต้องขยายตัวออก การที่โรงเรียนกุลสตรีวังหลังได้ขยายตัวมาเป็นโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ ข้าพเจ้าภาคภูมิใจมาก ข้าพเจ้าได้ซื้อที่ดินเสมือนเตรียมไว้ให้ พอภรรยาของข้าพเจ้าถึงแก่กรรม ข้าพเจ้าก็ยกที่ดินทางตะวันออกของโรงเรียนเดียวนี้ให้แก่องค์การศาสนาเพรสไบทีเรียนอเมริกันเป็นจำนวน 16 ไร่ ให้เป็นอนุสรณ์ของภรรยาผู้มีความสนใจอย่างลึกซึ้งในกิจการของกุลสตรีวังหลัง

ข้าพเจ้าซื้อที่ดินเล็ก ๆ แปลงหนึ่งได้ที่สะพานสว่าง ข้าพเจ้ากับภรรยาได้เป็นผู้สนับสนุนในการเงินให้ตั้งโรงเรียนสตรีที่นั่น แหม่มโคล์เป็นผู้ควบคุมถึงเดือนกุมภาพันธ์ 1922 ข้าพเจ้าก็ยกโรงเรียนเป็นกรรมสิทธิ์ให้แก่อเมริกันเพรสไบทีเรียนเพื่อความมั่นคงสืบไปในอนาคต และขอร้องให้เขาให้ชื่อว่าโรงเรียนเยนเฮสี่เมมโมเรียล เพื่อเป็นอนุสรณ์ของมารดาที่เคารพของข้าพเจ้าผู้ได้พลีแรง พลีกำลังในชีวิตของท่าน เพื่องานศึกษาของหญิงในจังหวัดเพชรบุรี

สำหรับอนุสรณ์ของท่านบิดา ข้าพเจ้าได้ซ่อมแซมโบสถ์ที่ท่านเป็นผู้สร้างไว้ที่จังหวัดเพชรบุรีให้ดีขึ้น งานนี้ทำเมื่อเดือนสิงหาคม 1936 นับเป็นเวลาถึง 64 ปี หลังจากที่ได้สร้างมา

ค.ศ. 1902 ข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองของคริสต์จักร์ที่ 2 ในกรุงเทพฯ ซึ่งขณะนั้นตั้งอยู่ที่โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง เมื่อตั้งคริสต์จักร์ที่ 5 ขึ้นที่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ข้าพเจ้าก็ยังคงดำรงตำแหน่งนี้

งานที่ได้รับความคิดความพยายามและเวลาของข้าพเจ้ามาก ก็คืองานประชุมคริสเตียน (Cenferenco of Christian Workers) ซึ่งข้าพเจ้าได้เป็นประธานจนถึงปี 1914 ข้าพเจ้าสนใจในกิจการขององค์การนี้เป็นอย่างยิ่ง

งานทางด้านสมาคมกรุงเทพฯ คริสเตียน ซึ่งดำเนินอยู่หลายปีเพื่อเยาวชนข้าพเจ้าก็มีส่วนช่วยเช่นเดียวกัน จนกระทั่งยุบเลิกไป ต่อมาได้มีสมาคมบุญอิดขึ้นในความปกครองของอเมริกันเพรสไบทีเรียน ข้าพเจ้าก็ได้เป็นนายกอยู่จนกระทั่งงานนี้เปลี่ยนไปเป็นงานของสมาคม ไว. เอม. ซี. เอ.

THAMMASAT UNIVERSITY
สำนักหอสมุด

ข้าพเจ้าได้ทำงานในด้านอักษรศาสตร์อีก คือ แปลพระคำภีร์แมททิวบทแรกเป็นภาษาไทยที่ทันสมัยแล้วก็พิมพ์ขึ้น เขียนและพิมพ์บทระวีวาระศึกษาสำหรับสอน 3 เดือน

ข้าพเจ้าได้เพิ่มความสนิทสนมกับคณะ อเมริกัน เพรสไบทีเรียนมากขึ้น โดยไม่ได้นึกฝัน ข้าพเจ้าได้แต่งงานกับ เบอร์ธ่า บลาวท์ มิชชันนารีผู้เป็นอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในปี 1925 เมื่อแต่งงานแล้ว หล่อนจำต้องขาดจากความเกี่ยวข้องกับมิชชั่น เพราะตัวข้าพเจ้ามิได้เป็นมิชชันนารี แต่ไม่ช้าไม่นานนักสถาพรศาสนาสำหรับต่างประเทศที่นิวยอร์คกับมิชชันในสยามก็ขอร้องให้เรา ทั้งสองเข้าเป็นมิชชันนารีในสยาม การได้ร่วมเป็นสมาชิกของเราครั้งนี้แหละที่ผูกมัดข้าพเจ้าให้มีความ สัมพันธ์กับศาสนายิ่งขึ้น ดังที่ปรากฏผลต้องทำงานอีกหลายครั้ง

ปี 1928 ข้าพเจ้าได้เป็นกรรมการคนหนึ่ง ที่จะต้องตระเตรียมงานฉลองครบรอบร้อยปีที่คณะโปรเตสแตนท์ได้เข้ามาสอนศาสนาอยู่ในประเทศสยาม เริ่มแรกตกลงกันว่าจะทำเงียบ ๆ แต่เมื่อข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปเฝ้าสมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ และได้ทูลว่าพวกคริสเตียนจะมีงานฉลองครบรอบร้อยปีและจะทำเงียบ ๆ พระองค์ท่านทรงทั้งว่าเป็นงานใหญ่โตเกินที่จะทำเงียบ ๆ ทั้งทรงแนะนำให้กราบบังคมทูลขอพระราชทานโอกาสใช้สวนสราญรมย์เพื่องานนี้ เราได้ปฏิบัติตามและได้รับพระบรมราชานุญาตมีงานถึง 3 วัน และประชาชนก็พากันไหลหลั่งเข้าไปร่วมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 เสด็จพระราชดำเนินเปิดงานและพระราชทานพระราชดำรัส กระทรวงวังได้ช่วยเหลือให้ยืมใช้สิ่งของต่างๆ บรรดาขุนนางและข้าราชการ และคนไทยหลายท่านได้ร่วมมือช่วย ในงานนี้จนเป็นผลสำเร็จ งานฉลอง ครบรอบปี ของคณะ โปรสเตสครั้งนี้นับว่า เรา ทั้งสองได้มีส่วนร่วมด้วย คือได้แต่งและพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่ง ซึ่งเป็นพงศาวดารของพวกคริสเตียนที่ได้กระทำครบรอบร้อยปีในสยาม

ข้าพเจ้าได้รับบำเหน็จรางวัลมากหลาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ทรงโปรดพระราชทานตราจตุราภรณ์ช้างเผือก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ พระ

ราชทานตติยาภรณ์มงกุฎสยาม พร้อมทั้งบรรดาศักดิ์ให้เป็นอำมาตย์เอก พระอาจวิทยาคม นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังได้รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิ์มาลา และได้เป็นศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ของคณะแพทย์ศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์อีกด้วย

เกียรติอันเยี่ยมยอดที่ได้รับในชีวิตของข้าพเจ้านั้น คือเมื่อข้าพเจ้ามีอายุย่างเข้า 70 ปี บรรดาศิษย์ได้ร่วมกัน จัดให้มีการฉลอง และมีงานเลี้ยงน้ำชาให้ข้าพเจ้าที่สโมสรแพทย์ ขณะที่ข้าพเจ้านั่งอยู่ในเก้าอี้พิธีท่ามกลางการเวียนเทียนของเขาเหล่านั้น ข้าพเจ้าเห็นลูกศิษย์บางคนผมขาวอย่างข้าพเจ้า โดยมากเป็นผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่สำคัญในการงาน บ้างก็มียศถาบรรดาศักดิ์สูง ทั้งนี้ทำให้ดวงใจของข้าพเจ้าเต็มตื้นไปด้วยความปลื้มปีติและอิ่มเอิบในโชคชะตา ปีติในเกียรติที่ข้าพเจ้าได้เป็นผู้เชิดชูรัศมีของเขาให้ลอยเด่น รัศมีซึ่งเขาได้พยายามสร้างแต่เมื่อครั้งเล่าเรียน อิ่มเอิบในโชควาสนาที่มีเกียรติยศอันสูงในการที่ข้าพเจ้าสามารถช่วยและอบรมคนทั้ง 99 ซึ่งกำลังห้อมล้อม และผู้ที่ได้แสดงความรักและความขอบคุณที่เขามีต่อข้าพเจ้า และอีก 121 คนที่มาไม่ได้ก็ยังมีน้ำใจร่วมกันกับคณะที่มานี้ให้ของขวัญอันมีค่าไว้เป็นที่ระลึกถึงศิษย์ และได้ทำรูปปั้นของข้าพเจ้าแขวนไว้ในโรงพยาบาลศิริราช

เท่าที่เล่ามาแล้วเป็น เรื่องราวในชีวิต ของหมอแมคฟาร์ แลนด์ และครอบครัวแต่ต้นมาจนกระทั่งถึงอายุย่างเข้าปีที่ 70 เป็นการสมควรที่จะเพิ่มเติมเหตุการณ์ในระยะห้าปีท้ายไว้ด้วย

เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 1936 ที่บ้านโสลิรู๊ ธมีงานฮุทยานสโมสรฉลองวันเกิดของคุณพระ บรรดาศิษย์ในสำนักโรงเรียนราชแพทยาลัยครั้งกระโน้น ได้ช่วยกันตกแต่งสถานที่และประดับธงทิว ตั้งกระโจมกลางสนามด้านหน้าสำหรับแขกผู้ใหญ่ นอกนั้นจัดเก้าอี้ไว้เรียงรายทั่วไป การเลี้ยงจัดในสนามด้านใน ในงานนี้สมาคมโรตารี่ ได้ให้เหรียญที่ระลึกแด่ คุณพระผู้ดำรง ตำแหน่งนายก กรรมการของสมาคมประจำปีนั้น คณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน และสมาคมคริสต์จักรต่างให้ของขวัญเป็นที่ระลึกในโอกาสนี้ ผู้แทนองค์การต่าง ๆ ที่ได้มาชุมนุมในงานต่างกล่าวสุนทรพจน์

เป็นที่จับใจ ซึ่งคุณพระได้ตอบอย่างซาบซึ้งและเต็มตื้นในมิตรภาพและความรักเจ้าของงานดูเต็มไปด้วยความเบิกบานสำราญใจ ที่ได้มีอายุยืนยาวถึง 70 ด้วยความกระปรี้กระเปร่า

เวลา 5 ปี ท้ายแห่งอายุขัยของคุณพระช่วยให้ปทานุกรมไทยเป็นอังกฤษสำเร็จลง และพิมพ์ออกได้ก่อนหน้าที่สงครามโลกลุกลามมาถึงเมืองไทย คุณพระยินดีเป็นล้นพ้น ที่ได้ทำงานชิ้นนี้สำเร็จ เพราะรู้สึกว่าได้ให้งานชิ้นดีที่สุดของท่านแก่ประเทศที่รัก ตลอดจนชาวไทยผู้เป็นมิตรอันดีของท่าน ณ กาลบัดนั้นสงครามโลกก็พอดีย่างเข้ามา

คุณพระกับภรรยาถูกกักกันตัวอยู่ภายในบ้านนั่นเองต้องอยู่กันลำพังผัว ๆ เมีย ๆ จนกระทั่งปลายเดือนเมษายน 1942 คุณพระต้องไปนอนป่วยอยู่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคมปีนั้น ในวันรุ่งขึ้นได้จัดการบรรจุศพที่สุสานโปรเตสแตนท์ ณ ที่บรรจุศพซึ่งคุณพระได้สร้างไว้

ในการสมัยที่บ้านเมืองปกติ จึงได้กระทำการฌาปนกิจ แล้วจะได้นำอัฐิไปบรรจุไว้ ณ สุสานนั้นตามเดิม

04/02/2565